

CÎTEVA LUCRĂRI ALE UNOR ARTIȘTI DIN SECOLUL AL
XIX-LEA,
CONSIDERAȚI (ȘI) ARĂDENI, AFLATE ÎN COLECȚIA
SECȚIEI DE ARTĂ A MUZEULUI BANATULUI

Miclosik Elena

Vorbind de artiștii bănățeni ai secolului al XIX-lea este bine să avem în vedere două aspecte: este epoca de formare a unor talente conștiente de valorile lor, care în mod voit îmbrățișează cariera de artist și încearcă, câteodată în zadar, să renunțe la toate celelalte profesii sau meserii prin care își pot asigura viața lor materială. Este totodată și secolul în care acești artiști încă nu-și pot duce traiul datorită creațiilor lor decât dacă "migrează" după comenzi. Datorită acestor artiști, nu ambulanți, dar care își schimbau totuși des domiciliul pe un teritoriu destul de întins (cuprins între vestul Croației, centrul Serbiei, pe linia orașelor Timișoara, Lugoj, Arad și Oradea până în nordul Ungariei), suflul artei culte, cu precădere a celei laice, de formație academică vieneză sau a celeia de influență italiană pătrunde și în zona Banatului contribuind la formarea gustului claselor mai înstărite.

Puține genuri sunt agreate în pictura noastră de la mijlocul secolului trecut: comenzile cele mari se rezumă la portrete sau la decorarea bisericilor. Totuși apare deja și peisajul romantic și mult mai timid, mai rar natura moartă.

Până când pictura bisericilor rămâne tributară unor canoane vechi, "aprobate" de-a lungul secolelor, și suflul nou străbate mai încet compozițiile frescelor, până când în pictura altarelor se copiază sau se urmăresc ideile marilor maestri ai barocului german și italian, în arta portretelor pictorii se manifestă mai liber, renunță la rigiditatea atât de obișnuită a portretelor secolului al XVIII-lea din zonele noastre. Personajele redată devin reale, bine individualizate, plăcute sau chiar familiare privitorului.

În colecția secției de artă a Muzeului Banatului se află două lucrări de acest gen. Amândouă sunt pictate în ulei, pe pânză, în aceeași manieră, sunt nesemnate, au note manuscrise (de fapt caligrafiate) pe

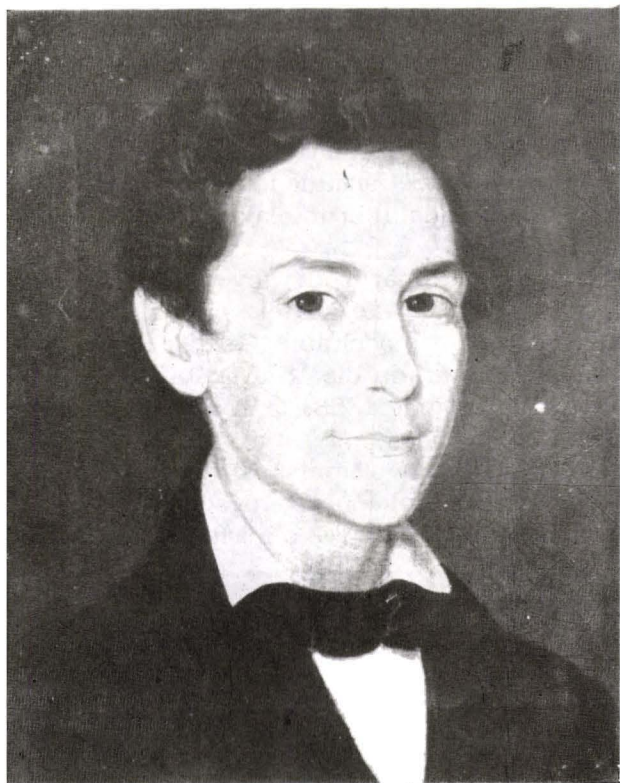
dosul pânzei în caractere cirilice alternată cu litere latine, și reprezintă doi tineri de-o asemănare izbitoare¹. Aranjați în profil 3/4 spre dreapta, cu ovalul feței iluminat dinspre stânga, cu pomeții obrazilor mai roșii, cu sprâncene negre arcuite, cu bărbia pronunțată, tinerii bruneți, costumați aproape identic (până și un mic medalion este repetat pe ambele pânze) privesc în față cu un zâmbet ascuns în colțul gurii. Ochii, gura și profilul, care se detașează de fundalul brun, cald în ambele cazuri sunt "desenați" cu pensula.

Autorul lucrării care poartă numărul de inventar 1725 este cunoscut: Níkola Aleksič (1808 - 1873). Pe spatele pânzei găsim și prețioasele însemnări referitoare la viața modelului: "Georgii Ievrici / 4e gimnacialne klasse / 1858 godine / u Aradu die 15 avgosta"². Deci știm că a fost executată la data de 15 august 1858, la Arad și reproduce trăsăturile lui George Ievrici, elev în clasa a IV-a a gimnaziului.

Într-adevăr la această dată tânărul pictor sârb, foarte prodigios, care își făcuse studiile la Viena și în Italia, după o scurtă ședere în Timișoara se află mutat deja la Arad. Poate că s-a simțit umbrit de

*Nicola Aleksič: Georgie Ievrici
(ulei pânză)*

*Nicola Aleksić: Aleksander Evrici
(ulei pânză)*

talentul colegiului său de breaslă, pictorul Constantin Daniel, foarte admirat pe atunci în Timișoara, în competiție cu care a pierdut și contractul pentru executarea iconostasului de la biserica episcopală sârbească din Timișoara, dar mai sigur că la chemarea lui Gheorghe Aleksic, episcop de Arad, s-a mutat în acest din urmă oraș. A onorat nenumăratele comenzi ale bisericilor din Fibiș, Cuvin, Sînmartinul Sârbesc, Arad, Sînpetru Sârbesc, Mokrin, Becicherecul Mic, catedrala română din Arad, etc. A pictat iconostase și a lăsat în urma lui aproximativ 250 de portrete, lucrate în stilul biedermeier-ului îngrijit, "utilizând procedeul tehnic delicat și leger, caracteristic maestrului său, Kupelwieser, de la Academia din Viena"³.

Sigur din șirul acestor lucrări, executate cu atâta ușurință provine și portretul cu numărul de inventar 1726, din colecția secției de artă a muzeului nostru, menționat cu autor anonim. Și spatele acestei pânze ne trădează că pe fața ei poartă chipul tânărului Aleksander Evrici (Sic !), pictat în ziua a patra ...a anului 1859 în Arad ("Spomen / Aleksander Evrici / 1859 godina / U Aradu die 4tro / ...")

Asemănarea trăsăturilor feței, a îmbrăcămînții ne conduce spre ideea că avem în fața noastră portretele a doi frați, pictați la distanță de un an, în atmosfera biedermeier-ului vienez foarte agreat la mijlocul secolului trecut în căminele burgheziei noastre. Tehnica, culorile folosite, acuratețea desenului ne indică mâna aceluiași artist: Nikola Aleksic. Tot în favoarea acestei atribuirii pledează și faptul că lucrările au fost făcute în Arad, iar la muzeul nostru au fost înregistrate la numere de inventar consecutive.

Acest clasic al picturii sârbe a fost un neobosit creator, dar s-a remarcat și printr-o activitate didactică, formând în jurul său o adevărată școală. A influențat puternic arta românească din zona noastră geografică și a condus-o spre laicizare. Gloria sa de pictor va fi întrecută la începutul secolului următor de Stevan Aleksić (1876-1923), unul dintre numeroșii descendenți ai familiei Aleksić, mai toți artiști și însemnați oameni de cultură.

Un alt nume de rezonanță pentru mijlocul secolului trecut este cel al lui Fialla Anton (secolul XIX., cu precădere prima jumătate și mijlocul), pictor care este socotit de istoricii Borovszky Samu, Berkeszi István și Dömötör István ca fiind timișorean după naștere și care mai târziu a plecat în repetate rânduri la Viena, Arad, Pesta și Brașov. Dintre lucrările lui un număr de 18 se află în colecția muzeului nostru.

Despre el se știe sigur, că la mijlocul secolului al XIX-lea, prin anii '50, timp de câțiva ani a avut domiciliul și atelier la Timișoara, a fost prieten bun cu pictorul amator Iosif Koppold, pe care îl iniția în arta picturii și în acest timp a executat numeroase portrete pentru cercurile elevate, înstărite ale orașului numit "mica Viena". A fost invitat în câteva rânduri și la Arad, probabil tot pentru astfel de comenzi.

În 1842 cu portretul unei fete blonde, pictat în ulei, la Timișoara, a câștigat medalia de aur și diploma Academiei de Belle Arte din Viena⁴.

Artistul abordează aproape toate tehnicile: ulei (pe suport de pânză, lemn sau carton), desen, laviu, acuarelă. În acuarelă folosește câteodată culori incredibile, aproape expresioniste, ca de exemplu în cele două peisaje: "*Portul Buccari*" și "*Confluența Dunării cu Tisa*" (de fapt confluența Dunării cu Sava). Aceste peisaje sunt "documentele de călătorie" ale artistului în zonele de sud ale Banatului istoric, coborând spre Dalmația, drumuri neamintite în biografia lui Fialla, întocmită de Berkeszi. A lăsat multe miniaturi și câteva mici uleiuri în culori pastelate, satinete.

În afară de portretele probabil foarte bine plătite, avînd în vedere comanditarii (arhiereul Lonovics, doamne din cercul soțiilor demnitarilor austrieci, ofițeri - unii îi atribuie și portretul episcopului Dessewffy, renumit Mecena al culturii din Banat⁵, Fialla pictează și o "*Natură moartă*" în 1852, un gen de pictură rar întâlnit în zonele noastre la acea dată.

Numărul mare al lucrărilor, adunate în Muzeul Banatului, aproape toate semnate și datate (majoritatea din anii 40 - 50 ai secolului trecut), indică popularitatea lui în rândul burgheziei epocii, dar atestă și ușurința cu care lucra. A realizat portrete bine individualizate, în tonuri calde, dar mai închise, unde din fondul întunecat, luminos se decupa fizionomia modelului, care de obicei ne privește senin, cu blândețe.

Nelinıştea lui îl poartă la Brașov, unde a plecat fiind invitat la "muncă", și probabil la Arad. De aici, de la episcopul Gaith Ferenc (decedat înainte de 1874), care poseda o colecție de picturi în Aradul Nou îi parvine colecționarului Ormos Zsigmond "*Portretul arhiereului Lonovics József*", redat în culori pastelate de ulei pe un suport de carton de mici dimensiuni, purtând semnătura: "A.Fialla 1840".

Ca foarte mulți alți pictori și el a fost atras de noua modă a secolului, fotografierea. După mijlocul secolului se știe foarte puțin de el, surse nesigure amintesc faptul că ar fi avut două ateliere de fotografiere spre bătrânețe, probabil la Pesta.

Pentru a continua șirul artiștilor locali din secolul al XIX-lea având o formație academică vieneză, trebuie să amintim cei doi frați Vizkelety, reprezentați cu câteva lucrări de pictură în ulei în colecția muzeului nostru.

Vizkelety Imre (1819-1895), născut în Arad, a terminat academia de pictură din Viena ca discipolul lui L.Kupelwieser, ceea ce va marca și stilul său de lucru blând, îngrijit, preocupat de redarea detaliilor, introducându-ne în atmosfera biedermeier-ului plăcut, ușor provincial.

Numai din obișnuitele comenzi făcute pictorilor din acea vreme (portrete și schițe pentru decorarea bisericilor) nu putea să-și asigure traiul, astfel că după 1844 când se întoarce în ținutul natal, devine funcționar de bancă. În această calitate va începe "turneul" său prin Timișoara, Novi Sad, câteva localități din Croația, Vizejdia, Lugoj, , Arad și Pécs lăsând numeroase lucrări în urma sa. Peste tot i se cere să execute portrete, cele mai numeroase le-a lăsat în Croația, dar i se comandă și iconostase sau peisaje în tonuri calde, luminoase.

Din fondul colecției noastre merită să fie amintite două peisaje. Primul, un "*Peisaj*" romantic, redat în ulei pe pânză, poartă data 1840, provine probabil din călătoria lui Vizkelety efectuată în zonele de nord ale Ungariei. Avem în fața noastră un crâng străbătut de un drum de țară, care ne invită în depărtări muntoase sugerate prin perspectiva cromatică. În prim-plan curge lin un râuleț peste care se ridică arcul unui bătrân pod de piatră lăsând să observăm câteva case modeste în dreapta. Acestea prin culorile lor calde de ocru-roșcat scot în evidență și împing spre privitor prospețimea verdelui vegetației. Cerul coborât destul de jos este strălucitor de albastru și înghite la orizont linia munților înalbiți.

"*Tărmlul unui lac*" este un alt tablou în ulei, datează din 1842,

*Vízkelety Imre - Peisaj
(ulei pânză)*

din anii de tinerețe ai autorului, reprezintă perioada de romantism, începutul carierei artistului. Acesta va avea deja siguranță în mânăuirea culorilor, le folosea pentru sugerarea perspectivei, pentru redarea strălucirii apei și a umbrelor colorate ale pădurii reflectate în ea. Când pictează planul secund și zonele mai îndepărtate tinde să sugereze ceața colorată a depărtărilor, care face să se piardă conturile dure ale construcțiilor și face să ghicim în așezarea îndepărtată imaginea unui sat bucolic.

Lucrările dovedesc talentul acestui pictor migrator, care cu toate deficiențele sale, cu ezităările desenelor, se ridică la nivelul celorlalți artiști occidentali, deși viața vitregă dusă în ținuturile mai îndepărtate de marile centre artistice îl obliga să-și câștige existența cu alte preocupări și nu exclusiv cu pictura.⁷

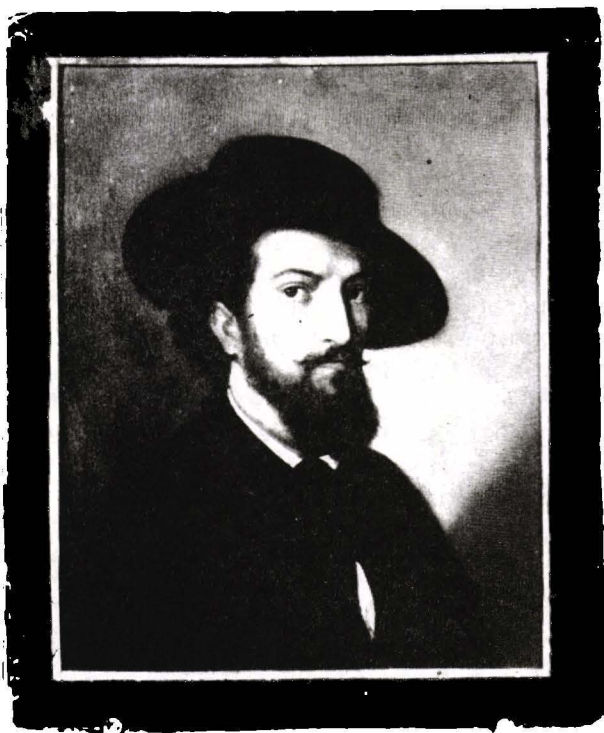
„El face parte din rândul acelor pictori ai noștri care lucrează fără zgomot, fiind abia observat de contemporani, dar istoria artei din țara noastră trebuie să-și aducă aminte de el cu mult respect”.⁸

Numele lui și al fratelui său, Vízkelety Béla (1825-1864), marchează o etapă importantă în viața artistică a acestor ținuturi. Poate acest al doilea Vízkelety a fost dotat cu un talent mai strălucit, însă scurta lui viață nu i-a dat posibilitatea dovedirii complete ale acestei promisiuni.

După 1848 - când cei doi frați⁹ iau parte activă la revoluție ca majoritatea tinerilor intelectuali din Ungaria - pictează mai multe portrete ale unor participanți la revoluție, apoi ajunge să facă cunoștință cu colecționarul și istoricul de artă, Ormós Zsigmond. În 1856 îl va portretiza pe aceasta în casa lui de la Buziaș, unde oricând își găseau adăpost și loc pentru creație artiștii bănățeni, indiferent de naționalitatea sau de starea lor materială. Din păcate acest portret al lui Ormós, deși este enumerat în rândul donațiilor oferite cu ocazia înființării muzeului, astăzi nu se mai găsește în colecție.

Vizkelety Béla va pleca la Budapesta, unde se va stabili și va deveni ilustratorul ziarului "Vasárnapi Ujság" și promotorul vieții artistice din capitala maghiară.

Înainte însă de a ajunge la Budapesta, înainte chiar să-și termine studiile de pictură la Viena în 1856, va executa câteva lucrări, care astăzi se păstrează în depozitele muzeului nostru. Este vorba de "Potretul unei evreice spaniole" (din 1840), de "Portretul unei copile" (din 1846) și de un mic autoportret. Nu știm locul unde au fost făcute pentru că

Vizkelety Béla, Autoportret
(ulei pânză)

autorul lor mereu se muta, atît în această perioadă cît și după revoluția din 1848 (după o perioadă de ședere în Timișoara pleacă la Arad, apoi în Lugoj și la Pesta).

Spre sfîrșitul vieții revine din nou la pictura istorică, face serioase studii de arme și de costume de epocă, realizează câteva picturi de acest gen, unele inspirate din romane istorice foarte populare în acele timpuri, care exaltau sentimentul național.

Din seria numită istorică posedăm o pânză, intitulată "Attila", intrată în colecția Ormós și fiind datată de colecționar în jurul anului 1855. Nu poate fi comparată ca valoare artistică cu "Autoportretul", cedat de fratele său lui Ormós, care în stilul miniaturilor atît de agreate la vremea respectivă, ne înfățișează un tânăr brunet, bărbos, cu pălărie, afișând alura adoptată în general de artiști vremii. Din această față frumoasă, pe care umbrele borului pălăriei o întunecă ușor în partea dreaptă, ne scrutează serios ochii pătrunzători ai pictorului. Această miniatură (17x14,5 cm) stă mărturie talentului său stins mult prea devreme.

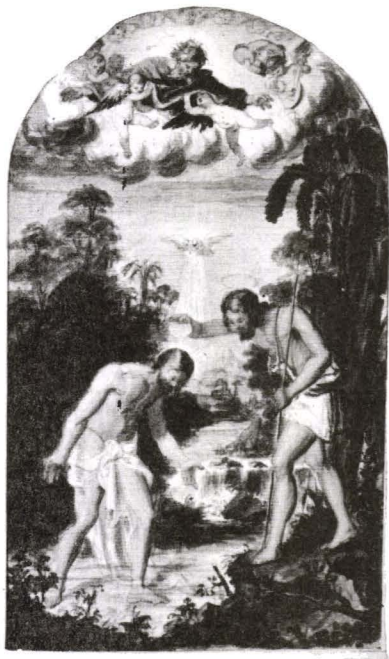
Pictorul cel mai bine reprezentat, datorită numărului mare de lucrări deținute de colecția noastră este Szamosy Elek (1826-1888).

De formație clericală (a terminat seminarul) Szamosy, după terminarea studiilor academice sub îndrumarea lui Rahl, pleacă în Italia, unde rămîne patru ani, în special la Veneția, și copiază lucrările marilor maeștri Giorgione, Veronese, Tizian, etc. În aceste călătorii leagă prietenie cu autoexilatul Ormós Zsigmond și devine sfătuitorul acestuia în materie de pictură.

Posibilitățile sale materiale foarte modeste îl obligă multă vreme să se îndeletnicească cu restaurări de pictură la Gyula la familia lui L. Zelenszky, la aceeași familie la Aradul Nou în 1859-1862, la Beodra la familia lui Guido Karácsonyi, la Buda și în repetate rînduri la Timișoara răspunzând comenzilor venite de la Ormos. Lucrează și portrete, unele chiar după fotografii, în general în ulei, într-un stil puțin rigid, academic.

Poate și el a fost atins de valul de admirație stîrmit de descoperirea, mai apoi de perfecționarea procedurii de fotografiere. În fondul documentar al secției de artă se află o fotografie intitulată: "Prezentarea discipolului la maestru", făcută după o pictură de-a lui, care "imortalizează" momentul apariției lui Munkácsy Mihaly în atelierul lui Szamosy. Acesta, deși dotat cu talent, a reușit să observe harul deosebit al tînărului ucenic, pe atunci calfă de timplar la Arad. Îl patronează, devine primul îndrumător al acestuia, deschizîndu-i drumul spre realizare, drum care va trece prin casa lui Ormós Zsigmond de la Buzias.

Datorită acestui fapt, pe lîngă cele 26 de lucrări ale lui Szamosy vor intra în colecția de artă a muzeului timișorean și câteva schițe mai stîngace și mai puerile, desenate cu creionul chiar tremurînd, nesigur, ale viitorului pictor, care își va depăși cu mult profesorul, Munkácsy

*Szamossy Elek, Botezul lui Cristos
(guașă hârtie)*

(1844-1902). În decursul anilor se va păstra și legătura Munkácsy-Ormos. Acest lucru este dovedit și de fotografiile făcute după unele compoziții devenite celebre ale artistului, trimise colecționarului. Ele poartă semnătura și dedicația lui Munkácsy.

Revenind însă la Szamossy Elek, merită amintite două lucrări, una executată în ulei, iar cealaltă în culori de apă. Ele atestă legăturile acestui pictor cu Aradul și zona acestuia. Totodată ne transmit informația că, artistul a fost destul de bine cunoscut de contemporani, fiind și apreciat bine, numai astfel putem explica lansarea unor comenzi atât de mari.

În primul caz este vorba de pictura-schiță intitulată *"Gizella - soția lui Ștefan cel Sfânt"*, lucrată la Venetia în 1856 la comanda bisericii din Gai, aflată în vecinătatea orașului Arad⁹, destinată probabil a fi pictura altarului. Este gândită în forma unei alegorii, având în centru silueta reginei credincioase la picioarele căreia îngenunchează câțiva bărbați, reprezentând poporul din zonă. Figurile din jurul personajului principal poartă haine modeste, unii sunt înfățișați în port popular românesc și putem admira câteva schițe de portret într-adevăr realiste ale personajelor din planul din față.

A doua lucrare este o acuarelă, intitulată *"Botezul lui Cristos"*.

Este o schiță de formă ovală concepută pentru altarul bisericii din Hațeg, executată în 1856 la Veneția. Comanda a obținut-o probabil tot prin episcopia Aradului, la fel ca pe cea dinainte.

Artistul însă va părăsi Aradul, se mută la Oradea, unde în sfârșit (și probabil în urma mai multor intervenții ale lui Ormós, nefăcute public) va primi o slujbă sigură, de stat, de profesor de desen, ceea ce îi va asigura existența.

La mijlocul secolului trecut exista deja un mediu prielnic formării tinerelor talente în Arad în jurul lui Nikola Aleksić, pe lângă pictorul pedagog Szamosy, în cercul fraților Vizkelety, dar abia în 1862 se va deschide prima școală de pictură și desen, organizată în mod sistematic, cu scopul declarat de a pregăti artiști. Ea este condusă de pictorul orădean, mutat la Arad, Böhm Pal (1839-1903).¹⁰

Din această școală va porni și își va afirma talentul, devenind un recunoscut peisagist hunedoreanul (din Zam) Paál László (1846-1879). O lucrare în ulei, pe lemn, intitulată *"Peisaj cu colibă de stuf"*, de dimensiuni mai mari (68X53 cm), semnată L. V. Paál, datând din 1870 se găsește astăzi în Muzeul Banatului. Ea stă dovadă pentru posibilitățile artistice foarte puțin fructificate în scurta viață a autorului ei. Este primul din rândul celor prezentați până acuma, care s-a îndreptat spre școala franceză și olandeză. "Străpungând" cercul artiștilor formați de Viena se mută la Barbizon lucrând în stilul impresioniștilor francezi.

În muzeul nostru, provenind din colecția Ormos, avem înregistrată și o lucrare executată în acuarelă a arădeanului Tóth Endre. Este un portret al maiorului Vermes Ignác, datând din 1850, când în închisoarea din cetatea Aradului, autorul, un fost locotenent-colonel în revoluția maghiară din 1848, a fost ținut și el prizonier.

Portretul este migălos lucrat, în genul miniaturilor, autorul lui a insistat asupra detaliilor anatomice ale feței, a reușit să sugereze tristetea ce învăluia trăsăturile modelului și ce îi purta privirea acestuia în depărtări. Costumația este doar complementară, deși ajutată de o culoare puternică și de desenul impecabil al detaliilor (găitanele, ordinul de merit militar) ea tot nu redă volumul real al corpului.

Nu credem că acuarela de față aparține unui artist consacrat de prin partea locului, mai degrabă este vorba de lucrarea unui foarte priceput amator, care probabil a mai pictat și alte asemenea mici portrete.¹¹ Puținele date, referitoare la persoana modelului, ne parvin din însemnările lui Ormós¹². Însă această lucrare în culori de apă completează fondul nostru documentar de portrete ale personalităților secolului al XIX-lea.

Un alt artist bănățean de renume merită să fie amintit aici pentru legăturile sale cu Aradul, Nicolae Popescu (1835-1877). Preocupările sale pentru a ajuta arta confrăților săi înzestrați cu talent l-au împins să încerce să înființeze un institut, o academie de arte frumoase în această

provincie cu sprijinul autorităților. El a cunoscut tendințele didactico-artistice din acei ani atât din Timișoara cât și din Arad, a știut că în Banat există cerere pentru pictură de bună calitate, dar a fost conștient și de faptul că gustul publicului larg mai trebuie format, corectat. Din această cauză dorește să lucreze la "lățirea artei de pictură" în această zonă care a dat naștere sau a oferit găzduire în orașele sale atâtor talente.

Astfel se explică îndreptarea sa spre Arad, tratativele cu Episcopia Aradului, schimbul de scrisori cu admiratorul său, Ormós Zsigmond. (Colecționarul a achiziționat toate operele de artă ale artistului, la care a ajuns, în convingerea că are în fața lui un adevărat pictor de talie europeană nu îndeajuns cunoscut de contemporani.) Episcopia Aradului încuviințează un ajutor de 200 de florini, cu care să poată fi închiriat un local pentru academie, își dă acordul la lansarea unor circulare pentru recrutarea elevilor, cu atât mai mult cu cât se va preda "arta picturii pe baza picturii bisericești", deoarece aceasta a stat la baza dezvoltării picturii laice. Însă moartea prematură a pictorului, survenită în 1877 la numai 42 de ani, zădărnicește planurile de înființare a academiei, concepută să ființeze la Caransebeș.¹³

Totuși ideea lui Nicolae Popescu este salutară, visul lui se va împlini în secolul următor, prin deschiderea unor școli superioare de artă în această provincie, reducând tendința de migrare a artiștilor din zonele natale. Curiozitatea de a studia și stilul altor măestri, admirația pentru creațiile acestora, efervescența artistică din marile centre culturale, dorința de a lua contact direct cu tot ce este nou în artă îi vor invita însă și pe acești urmași ai pictorilor din secolul al XIX-lea la călătorii. Prin ei s-a menținut acea legătură stabilită cu secole în urmă între arta din estul și vestul Europei.

NOTE

1. Este vorba de pictura în ulei/pânză, Nikola Aleksić - Georgij Ievrici, 43,5x34 cm, nesemnată, nr. inv. 1725 și de pictura în ulei/pânză, Aleksander Evrici - Portret de bărbat (lucrare greșit înregistrată), 34x28,5 cm, nesemnată, nr. inv. 1726. Proveniența lor nu se cunoaște.
2. În catalogul expoziției *"The Artistic Treasure of Serbs in Romania"*, Belgrade-Novı Sad, 1991, p. 54, Nikola Kusovac transcrie greșit data.
3. Nikola Kusovac, *La collection de peinture serbe XVIII et XIX siècles in Musee National Beograd Guide*, Beograd, 1970, p. 80.
4. Pictura se află la Muzeul Banatului sub denumirea de *"Tânără femeie blondă"*, ulei/pânză, 68,5x55 cm, nr. inv. 126, din păcate slab restaurată, s-a șters și semnătura originală a artistului de pe ea (s-a contrafăcut vizibil diferit), și date. Pe versoul pânzei se mai poate citi însemnarea făcută cu cerneală: *"Bei der Bilder Concurenz / anv 1842 in Wiena mit Belobung / und mit der GoldMedalion gekrönt...das..."*

5. Berkeszi István, *Főtitkárti jelentés (Raport de secretar)*, cu referire la donația testamentară Desssenffy din 1908, în *Történelmi és Régészeti Ertesítő*, seria XXIV, Timișoara 1908.
6. Ormos Zsigmond, *Visszaemlékezések, III, Gyűjteményeim*, Timișoara, 1888, p.39.
7. În septembrie 1881, copleșit de grija întreținerii familiei, într-o scrisoare adresată colecționarului și "binefăcătorului său", Ormos Zs. mai regretă frumoasele zile de la Timișoara și Recaş petrecute cu pictură după întoarcerea sa de la Viena (cca. 1843).
8. Berkeszi István, *Temesvári művészek*, Timișoara, 1910, p. 77.
9. De fapt trei frați Vizkelety participă la revoluția din 1848: Imre, care după 1849 este deferit Curții Marțiale și cu greu va mai căpăta o slujbă să-și întrețină familia, Béla, care luptă până la depunerea armelor în calitate de locotenent și pe urmă va fi nevoit să se ascundă, și Ignac, un sculptor talentat, el a căzut în luptele din 1849.
10. Ferenczy Irma, *Date cu privire la dezvoltarea picturii în orașul Arad și împrejurimile sale în secolele XVIII-XIX*, în *Revista muzeelor*, nr. 2/1967, p.183.
11. După înăbușirea revoluției maghiare în 1849 foarte multe portrete de acest gen au fost făcute în diferite închisori de către prizonieri. Câteva zeci au fost donate muzeelor unde s-au păstrat, unele pentru valoarea lor documentar-sentimentală, altele pentru că reprezentau adevărate lucrări de artă.
12. Ormos Zsigmond, *Op. cit.*, p. 131.
13. Ion Frunzetti, *Arta românească în secolul XIX*, București, 1991, p.136

SOME WORKS OF 19th CENTURY ARTISTS WHO ARE CALLED FROM ARAD (TOO) IN THE COLLECTION OF ART AT THE BANAT MUSEUM

The 19th century is the time when Banat becomes an area in which an intensive and uninterrupted social, cultural and artistic life attracts the artists. Especially the centres like Arad, Timișoara, Lugoj or Caransebeș.

Certain painters, like the Vizkelety brothers (Imre and Béla), who are from Arad by birth, travel and accept portret painting and iconostase painting jobs in Timișoara, Lugoj, Croatia, North of Hungaria or anywhere. That is the way in which remains some of their works, landscapes and portrets in our territory.

The others, like Nikola Aleksič, who lives in Arad long time, or Szamosy Elek, who travels frequently for this town, work for the Arad Bishopric and have a distinguished artistic activity.

Other representatives artists for this period in Banat are Fialla

Anton, the migrator portret painter and Nicolae Popescu; the second is wellknown for his efforts to establish a High School for prepare romanian painters.

They are the leading personalities of the painting art in 19th century in our region who started to study painting at the Vienna Academy. Their works were collected by the historian of art, Ormos Zsigmond, the generous founder of the Banat Museum of Timișoara.